

'Verdriet laten zien heeft niets met techniek te maken, het overkomt je'

In het Theaterfestival is vrijdag- en zaterdagavond *Wittgenstein Incorporated* te zien, een produktie van regisseur Jan Ritsema en acteur Johan Leysen. De tweeënhalve uur durende solo, werd geschreven door Peter Verburgt. Het is een filosofisch vertoog, maar volgens Johan Leysen (39) is de voorstelling 'kinderlijk eenvoudig'. Mits er goed gespeeld wordt.

Door PIETER KOTTMAN

De recensies jubelden. Deze krant schreef: „Leysen hoort zonder twijfel tot de grootste acteurs in ons taalgebied. Hij is in staat met louter fysieke uitdrukingskracht het publiek tweeënhalve uur lang intens bezig te houden met zoiets ontheatraals als denken.” Leysen zelf is minder overtuigd van zijn talent, althans niet steeds. Aan het einde van het gesprek over *Wittgenstein Incorporated* zegt hij aarzelend: „Eigenlijk zou je tegen het publiek moeten kunnen zeggen: 'Het spijt me, maar het zit er niet in vanavond. Komt u maar een andere keer terug.' Maar ja, die mogelijkheid behoort nu eenmaal niet tot de afspraken.”

De Belg Johan Leysen kwam vijftien jaar geleden naar ons land. Hij maakte deel uit van het Haagse toneelgezelschap De Appel en het Amsterdamse Baal en vervulde gastrollen bij het RO Theater en Globe. Toen hij, eind '82, op weg was naar de 68ste opvoering van een Baal-voorstelling, bedacht hij met schrik dat hij volgend jaar misschien wel weer in dezelfde bus zou zitten. Hij ging free-lancen en speelde zijn eerste filmrollen, in *De Grens* van Leon de Winter en *De Prooi* van Vivien Pieters. Rollen in Engelse en Franse films en series volgden; daarnaast speelde Leysen regelmatig in Nederlandse toneelprodukties.

„Voor mij is het bijzondere van *Wittgenstein* dat ik mijn eigen opdrachtgever was. Ik wilde iets puurs en eenvoudigs maken, dat was mijn uitgangspunt. Vervolgens heb ik regisseur Jan Ritsema en schrijver Peter Verburgt gevraagd me daarbij te helpen. Meestal gebeurt het andersom. Er was geen werkgever en geen subsidie, maar als *Wittgenstein* geprogrammeerd zou zijn door een gesubsidieerd gezelschap dat altijd en eeuwig kampt met lange voorbereidingstijden, dan zou de voorstelling niet gerealiseerd zijn. Produkties als deze ontstaan impulsief en bij de gratie van de comfortabele gedachte dat je ge-

ploeter eventueel tot niets hoeft te leiden.”

De eerste zin van *Wittgenstein Incorporated* luidt: „Stelt u zich voor.” Het publiek wordt uitgenodigd zich met behulp van Leysen voor te stellen hoe de filosoof Wittgenstein, die in 1951 overleed, ooit drie colleges gaf aan een select gehoor in Cambridge. Schrijver Verburgt heeft zijn stuk, behalve op die werkelijk gegeven colleges, gebaseerd op de notities die twee studenten daarvan hebben bijgehouden. De eerste zin doet, behalve op het pu-

THEATER FESTIVAL

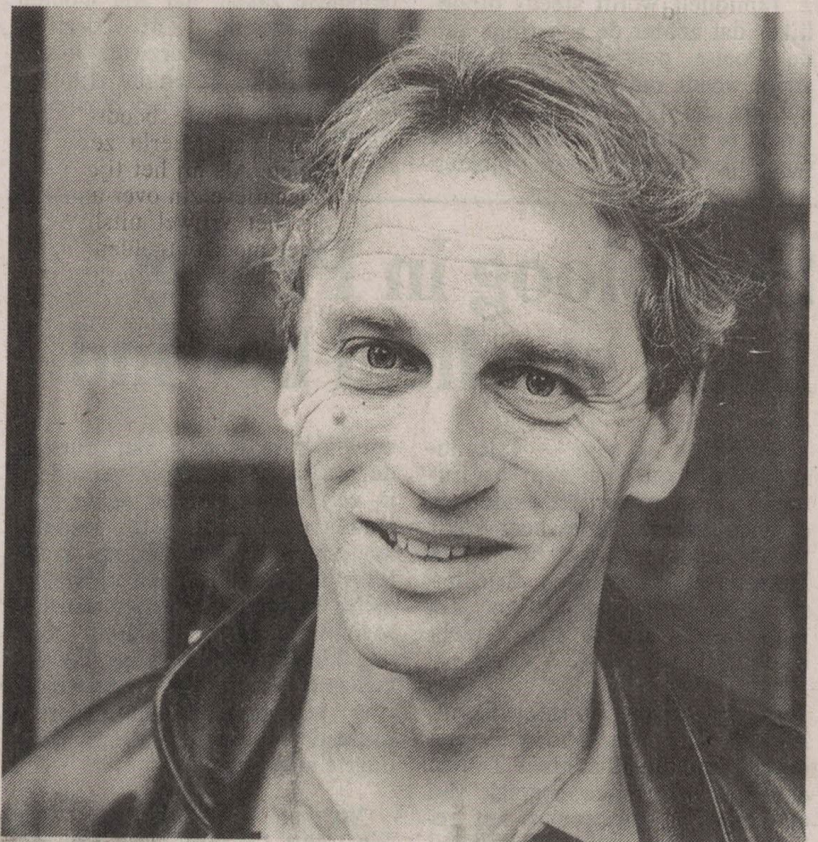
blik, een beroep op de acteur. Leysen stelt zich, zichtbaar, zowel de filosoof voor die denkt als de acteur die een rol speelt.

„De voorstelling is kinderlijk simpel, zolang ik mij aan mijn devies houd: eenvoudig en puur spel. De rol vereist totale dienstbaarheid, met behoud van mijn persoonlijkheid. Het geeft een meesterlijk gevoel als ik die combinatie weet te treffen. De inhoud van *Wittgenstein* is al even eenvoudig. De filosoof vraagt zich af of je iemand die gelovig is, kunt begrijpen. De meeste mensen maken

aan die vraag nog geen twee woorden vuil en, inderdaad, de vraag is gemakkelijk te stellen, maar het antwoord is moeilijk. Of liever nog: Wittgensteins doorzettingsvermogen dat hem dwingt te blijven zoeken, is vermoeiend. De conclusie luidt, denk ik, dat begrip niet mogelijk is, maar ik kan ook op toneel niet ontkennen dat de gedachte dat je iemand terug ziet na de dood, prettig is. Dat gevoel overbrengen heeft niets met techniek te maken. Onmacht en verdriet kun je niet spelen, die overkomen je.”

„Jan Ritsema is een boksoach; tijdens de repetities roept hij al- maar 'Neel' tot hij eindelijk een keer 'Ja' zegt. Oplossingen moet je zelf vinden. Daarom weet ik nu zelf wanneer ik het goed of fout doe. *Wittgenstein* bevat geen enkele ironie, geen enkele relative- ring, het is de grootst mogelijke ernst. Daar ben ik blij om. In Nederland heerst nog steeds het Festival of Fools-syndroom: op een gegeven moment moet het leuk worden.”

Programma: vanavond De Meeuw door Blauwe Maandag Compagnie, Grote Zaal Schouw- brug Rotterdam, 20.15u. Schrij- vers lezen voor, Kleine Zaal, 20.30u. 1 en 2/9, Wittgenstein Incorporated, Grote Zaal, 20.15u. Lezing Janny Donker, 15.00u, Café Floor. Aldaar na afloop voorstelling discussie over Witt- genstein.

Johan Leysen, acteur (foto Bob Bronshof)